

Handläggare:
Andreas Jaeger, 08-508 29 269

Till
Stadsmiljöteln

Uppdragsbekräftelse - Fossilbränsleberoende organisation 2030

Svar på remiss från Stadsmiljöteln (Dnr 001508/2013).

Sammanfattning

Koncernledningen anser att Stockholms stads ambition att vara fossilbränsleberoende år 2030 är hög, men fullt möjlig att uppnå, under förutsättning att miljöarbetet sker systematiskt. Det fortsatta arbetet bör därför ske i framtida revidering av Stockholms miljöprogram och inte genom införandet av nya styrdokument.

För koncernen Stockholm Stadshus AB kommer den största klimatpåverkan från fjärrvärmeanvändningen. Avgörande om koncernen ska lyckas bli fossilbränsleberoende, är att Fortum Värme ställer om sin produktionsapparat och fasar ut de fossila bränslen som de använder. Tillvaratagandet av spillvärme och tredjepartstillträde, inom ramen för öppenfjärrvärme, kan också bidra till att fossila bränslen hamnar längre ner i körordningen och fasas ut helt innan år 2030.

En farhåga för att en fossilbränsleberoende organisation inte ska uppnås till år 2030 är svårigheter vid kravställande i upphandlingar. Fel krav kan medföra kostnadsökningar, inte minst i byggtreprenörer om mätning och inrapportering av mängden byggmaterial, som används under byggprocessen behöver göras. Detta ligger redan idag i entreprenörens och byggherrens intresse och nyttan behöver vägas mot högre produktionskostnader.

Ärendet

Stadsmiljöteln har remitterat ”Uppdragsbekräftelse - Fossilbränsleberoende organisation 2030” till bland annat Stockholms Stadshus AB. Stockholms Stadshus AB har i sin tur remitterat vidare till samtliga dotterbolag. Nedan följer en redovisning av bolagens remissvar i huvudsak. Remissvaren i sin helhet återfinns i bilagorna. S:t Erik Försäkring och S:t Erik Livförsäkring har inga kommentarer avseende remissen, då de båda bolagen har en mycket liten miljöpåverkan. Stockholms Stadsteater AB arbetar redan på att fasa ut det fossila bränslet vid val av energiform och vid upphandling av varor och tjänster. Bolaget ser därför positivt på rapportens åtgärdsförslag och delar ambitionen att uppnå ett fossilbränslefritt Stockholm 2050. Stockholm Vatten och S:t Erik Markutveckling har inga invändningar eller synpunkter mot det framtagna förslaget.

Kommunstyrelsen fick i stadens budget för 2013 i uppdrag att utreda förutsättningarna att stadens egen organisation ska bli fossilbränsleoberoende till 2030. Vid analys av den klimatpåverkan som stadens verksamhet genererar har tre olika områden identifierats; varor i form av energi, varor i form av föremål samt tjänster som upphandlas av staden. Stadsledningskontoret föreslår att rapporten som tagits fram bör utgöra underlag för stadens fortsatta arbete med energiomställning och mot ett fossilbränslefritt Stockholm 2050.

Främst tre olika grupper har identifierats;

- Varor i form av energi; Fjärrvärme, el, gas bensin, diesel m.m.
- Varor i form av föremål; byggnader, fordon livsmedel m.m.
- Tjänster som upphandlas

Underremiss

Svenska Bostäders remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Svenska Bostäder anser att Stockholms stads ambition att vara fossilbränsleoberoende år 2030 är bra och vill gärna vara med och bidra i ett systematiskt arbete, som också beaktar kostnadseffekterna.

Svenska Bostäders största klimatpåverkan kommer från fjärrvärmeanvändning. Det är därför mycket viktigt för Svenska Bostäder att deras leverantör av fjärrvärme kommer att arbeta enligt rapporten; Fortum Värme på väg mot en resurs- och klimatneutral värmeförsörjning. Kompensationsåtgärder bör endast genomföras när inget annat tillvägagångssätt är möjligt.

Svenska Bostäder anser även att mer solcellsanvändning ska uppmuntras och att det bör fokuseras på andra miljöanpassade uppvärmningssätt än fjärrvärme.

När det gäller stadens fordon ansluter bolaget sig till stadens Strategi för miljöfordon och förnybara drivmedel – för ett fossilbränslefritt Stockholm, med de synpunkter som Svenska Bostäder framförde i remissvar hösten 2013.

Svenska Bostäders åsikt är att det är bra om staden för vissa specifika områden formulerar gemensamma miljökrav eller genomför gemensamma upphandlingar. Svenska Bostäder instämmer i att kostnadseffekterna för att exempelvis minska klimatpåverkan vid byggen behöver utredas mer.

För krav på byggnadsmaterial med låg klimatpåverkan förutsätter Svenska Bostäder att information om klimatpåverkan från tillverkning och transporter av material, i framtiden kommer att bli obligatorisk för leverantörerna att redovisa till Byggvarubedömningen. Detta kommer därmed att underlätta kravställningen.

Svenska Bostäder ifrågasätter nyttan med att genomföra mätning och inrapportering av mängden byggmaterial som används under byggprocessen. Arbetsinsatsen för att göra detta är troligen mycket omfattande (*bilaga 1*).

Familjebostäders remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Familjebostäders samlade bedömning är att det finns förutsättningar för att uppnå målet om en fossilbränsleoberoende organisation genom ett systematiskt och långsiktigt arbete som också beaktar kostnadseffekterna.

Ett område med mycket stor påverkan rör stadens elanvändning och upphandling av densamma. Den elektricitet, som staden förbrukar, ska vara upphandlad som miljömärkt vilket betyder att stadens elanvändning redan idag är fossilbränsleoberoende.

Familjebostäder anser emellertid att det behöver klargöras hur förslaget beaktar effekter på miljön om elbehovet ökar i samband med energieffektivisering. Vid t ex energieffektiviseringsprojekt med värmepumpsteknik kan fjärrvärmebehovet mer än halveras men med konsekvens att elbehovet fyrdubblas.

Avseende inköp av fjärrvärme anser Familjebostäder att det vore önskvärt att kunna köpa fjärrvärme från fler än en part. Förutsättningar för alternativ till dagens fjärrvärmeleverantör kan komma att möjliggöras om tredje-parts-tillträde införs (*bilaga 2*).

Micasas remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Varor – energi till byggnader

Micasa Fastigheters koldioxidutsläpp är i huvudsak beroende av hur stor andel fossilt bränsle Fortum använder. Cirka 97 % av utsläppen från fastigheterna härleds till fjärrvärmeproduktionen. Micasa Fastigheter har genomfört stora investeringar i fastigheterna för att minska energianvändningen men kan konstatera att koldioxidutsläppen ökat från 2012 till 2013 pga. att Fortum haft en högre andel fossilbränsle till fjärrvärmerna.

Micasa Fastigheter har genomfört en konvertering från direktverkande el och oljepannor till bergvärme och fjärrvärme. Kvarstår gör fyra oljepannor, som ger spetsvärme, där bergvärme har installerats.

För att Micasa Fastigheter ska kunna planera att bli fossilbränsleoberoende och för att investeringarna på energisparåtgärder ska ge effekt så är bolaget beroende av att Fortum minimerar sin andel av fossilt bränsle.

Varor – energi till stadens fordon

Micasa Fastigheter tankar redan idag miljöbränsle till 99 %. Bolaget har även för avsikt att öka antalet elbilar i fordonsflottan. Därmed finns förutsättningar att nå detta mål.

Varor – livsmedel och föremål

Micasa Fastigheter har påbörjat ett intensivt arbete med att införa matavfallsinsamling i våra fastigheter. Detta är också sammankopplat med möjligheten att öka tillgången till

biogas som bränsle. Micasa Fastigheter är i hög grad beroende av stadens verksamheters intresse och resurser för att arbeta med matavfallsinsamling för att bolagets högt ställda mål ska nås. Här är det viktigt med information i alla led mellan stadens verksamheter och Micasa Fastigheter som bolag.

Varor – övriga varor

Vid upphandling av varor är det viktigt att ställa krav på att dessa tillverkas utan fossila bränslen. Här är det önskvärt med bra riktlinjer och upphandlingsstöd för att underlätta kravställandet.

Tjänster som staden upphandlar – Byggentreprenader

Utsläppen från byggentreprenader är en del som Micasa Fastigheter har stor möjlighet att påverka. Här krävs en hel del merarbete och ökad kompetens för att kunna ställa de rätta kraven.

Mätning och rapportering av byggmaterial kräver tydliga direktiv för hur detta ska göras och en kontinuerlig uppföljning.

Den största farhågan för att en fossilbränsleoberoende organisation inte ska uppnås till år 2030 är svårigheter vid kravställande i upphandlingar. I Stockholm stads miljöprogram hänvisas till Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier, dessa kan fungera som ett mycket bra stöd vid upphandling (*bilaga 3*).

Stockholmshems remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Stockholmshem är positivt till de flesta åtgärdsförslagen i rapporten som berör bolaget. En del av dessa har Stockholmshem redan implementerat eller är på väg att implementera.

Varor i form av energi - Åtgärdsförslagen går i linje med Stockholmshems ägardirektiv. Bolaget ser inga hinder mot att implementera åtgärderna innan 2030 under förutsättning att fjärrvärmeenergin är fossilbränslefri. Vad gäller miljövänliga fordon finns det enbart några specialfordon som idag inte uppfyller kraven.

Varor i form av föremål - Stockholmshem ser positivt på åtgärdsförslagets inriktning, men anser att det är svårt att bedöma hur de påverkar bolagets verksamhet.

Tjänster som upphandlats av staden - De flesta förslagen avseende byggentreprenader är rimliga, men kan innebära ökade kostnader. Stockholmshem ifrågasätter dock om miljövinsten med förslaget om mätning och inrapportering av byggmaterial som används i byggprocessen står i proportion till de kostnader det innebär. Det finns redan många åtgärder för att minska svinn av byggmaterial eftersom detta ligger i entreprenörernas och byggherrarnas intresse.

Stockholmshem anser att åtgärdsförslagen gällande persontransporter om möjligt kan kompletteras med förslag, som ger incitament för anställda att välja miljövänliga transportmedel till och från jobbet. Bolagets saknar i remissen också en analys av den klimatpåverkan som genereras av medarbetare som använder egen bil i tjänsten (*bilaga 4*).

Bostadsförmedlingens remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Bostadsförmedlingen avgav i juli 2013 ett yttrande över Miljöförvaltningens förslag till Färdplan för ett fossilbränslefritt Stockholm 2030 och bedömer att de synpunkter som då lämnades har relevans även i detta ärende.

Bostadsförmedlingens verksamhet och energianvändning får betraktas som tämligen marginell sett till utmaningar som föreligger inom hela den samhällsstruktur, som berörs av en omställning till fossilbränslefritt.

Bolaget bedömer att energianvändningen kopplad till bolagets lokaler kommer att inordnas i den omställning som omfattar hela bostads- och lokalbeståndet och har inte kompetens att bedöma hur detta arbete specifikt bör genomföras.

På en blygsam, men ändå konkret nivå kan, och kommer bolaget bidra till omställningen genom att fortsätta utveckla de olika e-tjänster som erbjuds såväl kunderna i bostadskön som fastighetsägare. För närvarande besöks bolagets webb av över 8 miljoner gånger per år och närmare 99 % av kundernas intresseanmälningar sker via bolagets webbplats.

Genom att fortsätta säkra goda e-tjänster och vidareutveckla kommunikationen med kunder och fastighetsägare genom e-post, e-faktura, SMS-tjänster mm kan den energianvändning som är förknippad med personliga resor eller distribution av brev minimeras ytterligare med en samtidigt högre servicegrad (*bilaga 5*).

SISAB:s remissvar har i huvudsak följande lydelse:

SISAB är positivt till målet att staden ska bli fossilbränsleoberoende 2030. SISAB:s största användning av fossila bränslen sker idag via uppvärmning av lokalerna. Fjärrvärme, främst från Fortum, värmer upp ca 85 % av SISAB:s lokalyta, medan el värmer upp ca 12 %. All el handlas upp via stadens avtal om Bra miljöval el. I stort sett all oljeuppvärmning är idag utfasad, endast Storkyrkoskolan är fortfarande oljeuppvärmd. En utredning pågår om hur elproduktionen ska öka framöver via solceller på SISAB:s fastigheter, idag har SISAB en mindre produktion via solcellsanläggningar i Älvsjö.

I stadens nya ramavtal ansvarar SISAB för all energi i de egna fastigheterna, både värme och elanvändning. Minskad energianvändning och energikrav vid ny- och ombyggnad är högt prioriterat i SISAB:s ”Miljöprogram 2014-2016” och i ”Energiplan för SISAB 2014-2020” som antogs i oktober 2013 innehåller både mål och åtgärder. Redan 2013 uppnåddes en minskad fjärrvärmeanvändning på hela 8 %, medan elanvändningen minskade med 2 %.

För att minska koldioxidutsläppen från tjänsteresor har SISAB antagit en rese- och mötespolicy i vilken resande med bl a kollektivtrafik kommer att uppmuntras och en cykelpool kommer att skapas.

SISAB:s miljöprogram har sedan flera år innehållit mål om minskade koldioxidutsläpp från både energianvändning och tjänsteresor. SISAB:s miljöredovisning för 2013 visar att fjärrvärmeanvändningen stod för ca 12 000 ton växthusgaser, medan tjänsteresorna stod för ca 70 ton. SISAB anser att det vore önskvärt med en samordnad beräkningsmetodik för hela staden, så att alla förvaltningar och bolag själva kan följa

upp om de minskar sina koldioxidutsläpp och lättare analysera vilka insatser som ska prioriteras.

Utredningen tar upp fossilbränsleanvändningen vid produktion av varor och tjänster utanför stadens gräns. Förslag ges bl a om att byggmaterial med låg klimatpåverkan ska väljas och att mängden byggmaterial ska mätas och inrapporteras för att minska svinn. SISAB tycker att detta resonemang behöver utvecklas då frågan är mycket komplex - byggnaden måste ses ur ett livscykelperspektiv och en stor del av SISAB:s byggproduktion rör ombyggnader.

Stadens samhällsplanering och infrastrukturutbyggnad ingår inte i utredningen, men även här har staden ett viktigt inflytande när det gäller användning av fossila bränslen i staden. Exempelvis är det viktigt att nya skolor och förskolor placeras och planeras så att en trygg och fossilbränslefri färdväg till fots, cykel eller med kollektivtrafik kan uppnås för barnen och dess föräldrar.

SISAB önskar att rapporten hade gett en tydligare överblick över stadens olika källor till klimatpåverkan och proportionerna dem emellan. Det är svårt att förstå vilka nyckeltal som använts vid de beräkningar som redovisas. Ett tydligare samband mellan detta dokument och andra program och planer i staden som behandlar energianvändning och klimatpåverkan hade också varit önskvärd. Slutligen vore det önskvärt med ett resonemang om incitament för stadens bolag att minska sitt fossilbränsleberoende och ett förtydligande av vilka aktörer som har störst rådighet över de förslag till åtgärder som presenteras (*bilaga 6*).

Stockholms Hamns remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Stockholms Hamnar välkomnar Stadsledningskontorets rapport och förslag på åtgärder, som ligger väl i linje med Hamnens egna ambitioner. Stockholms Hamn arbetar exempelvis sedan länge aktivt med att minska påverkan på miljön, såväl från den egna verksamheten och fastighetsbeståndet som från kundernas – framför allt rederiernas - verksamhet. Det handlar exempelvis om utfasning av fossila bränslen för uppvärmning av fastigheter, användning av alternativa energikällor för uppvärmning och transporter samt energibesparande åtgärder. Två av hamnens övergripande miljömål är att inga utsläpp av fossil koldioxid ska förekomma år 2025 samt att alla inköp av varor och tjänster ska innehålla miljökrav från år 2016. Under innevarande år kommer hamnen arbeta bland annat med utbildningar i miljöanpassad upphandling samt att ta fram en plan för hur fossilfritt tjänsteresande till 2025 ska kunna genomföras.

Flera av de åtgärder som föreslås bygger på ökat kravställande i upphandlingar. Här finns stor potential att minska sin klimatpåverkan, men det krävs resurser och kunskap i miljöanpassat upphandlingsförfarande och det är viktigt att följa upp de upphandlingar som genomförs. Minskad miljöpåverkan från byggentreprenader är ett typiskt exempel där kravställande är av mycket stor vikt, och där det finns mycket kvar att göra. Stockholms Hamnar följer och tillämpar de riktlinjer satts av staden, *Gemensamma miljökrav vid upphandling av entreprenader*. Hur dessa riktlinjer förhåller sig till den remitterade rapporten framgår inte. I det fortsatta arbetet med att åstadkomma en fossilbränsleberoende organisation till 2030, är det mycket viktigt med tydlighet

gentemot nämnder och bolag och att arbetet inom staden sker samordnat. Detta gäller framför allt vid upprättandet av olika planer, riktlinjer och åtgärdsprogram.

Ett av förslagen i utredningen rör arbetsmaskiner och att dessa bör drivas med miljöbränsle. Idag finns arbetsmaskiner och arbetsfordon av olika slag i Stockholms Hamnar, men Hamnen ansvarar endast direkt för ett fåtal av dessa och resterande tillhör andra företag som verkar på området, upphandlade entreprenader el dyl. Det kan exempelvis handla om truckar som lastar och lossar fartygen. En svårighet är att det i dagsläget finns få fordon på marknaden som både uppfyller miljökraven och de krav som ställs för att klara av den dagliga verksamheten. Här finns dock en utvecklingspotential och Stockholms Hamnar kommer verka för att Hamnens arbetsfordon på sikt ska ha så liten miljöpåverkan som möjligt (*bilaga 7*).

Stokabs remissvar har i huvudsak följande lydelse:

En viktig förutsättning för att möjliggöra en fossilbränsleoberoende organisation till 2030 är en väl utbyggd IT-infrastruktur, inte bara i staden utan i hela regionen. IT-infrastrukturen är en förutsättning för så kallad Grön IT - IT-lösningar som möjliggör trafik- och logistikoptimering, arbete från valfri plats, energi- och miljöoptimering, och andra smarta tjänster som exempelvis strömmad media och tjänster som beskriver det mest miljövänliga alternativet.

Kommunikation via fiber är det enda tekniken som klarar den kapacitet som krävs samtidigt som användningen av fiber möjliggör utfasning av mindre miljö- och energieffektiva tekniker som baseras på koppar.

En förutsättning för att nå målet är att staden även fortsättningsvis samutnyttjar infrastrukturen (Stokabs fibernät och S:t Erik Kommunikations kommunikationsnät) och använder detta till alla typer av tjänster som baseras på elektronisk kommunikation. Det är också viktigt att IT-infrastrukturen är konkurrensneutral, så att innovativa idéer och olika leverantörer möjliggörs.

För att Stokab i praktiken ska kunna använda fossilfria fordon fullt ut krävs ett väl utbyggt bränslepåfyllningsnät. Det är dessutom viktigt att en övergång inte forceras fram, utan sker i samband med att exempelvis leasingavtal för fordon går ut eller då ett fordons livslängd nått sitt slut. Att specialfordon undantas är viktigt då skälen för sådana fordon är att de ska kunna lösa särskilda uppgifter och att det många gånger finns särskilda regler för dessa fordon (*bilaga 8*).

Stockholm Parkerings remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Kommunstyrelsen har av kommunfullmäktige fått i uppdrag att utreda förutsättningarna, möjligheterna och kostnaderna för att stadens egen organisation blir fossilbränsleoberoende 2030.

Stockholm Parkering välkomnar ansatsen att se till hela kedjan av energiberoendet. Av denna framgår tydligt att Stadens egna transporter står för en liten del av energiförbrukningen. Byggverksamheten och uppvärmningen står för den dominerande delen.

När Stockholm Parkering bygger nya garage ställer bolaget krav på entreprenörerna och tillämpar ”Gemensamma miljökrav vid upphandling av upphandling av entreprenader där arbetsfordon och/eller arbetsmaskiner ingår” framtagen av Stockholm stad. Därutöver tar stor hänsyn till den framtida energiförbrukning. I de senaste färdigställda garagen tillförs t ex ingen värme.

Stockholm Parkering har en viktig roll när det gäller infrastrukturen för elbilar. Idag har bolaget laddmöjligheter vid 25 besöksparkeringar med totalt 308 laddstationer. Därutöver har Stockholm Parkering hjälpt ett 30-tal hyreskunder att installera laddstationer. Under år 2014 räknar Stockholm Parkering med att installera ytterligare 100 laddstationer. De laddstationer som Stockholm Parkering tillhandahåller är för normal laddning, max 16 A. Denna utbyggnad kan öka Stockholm Parkerings energianvändning, men minskar den totala i staden.

Under de senaste fem åren har Stockholm Parkering genomfört omfattande insatser för att minska energiförbrukningen av den egna verksamheten, bl a genom stimulans för Stockholm.

- Mycket aktiva insatser i energispararbetet genom att i huvuddelen av nyinstallationer välja LED belysning i de anläggningar som Stockholm Parkering själva styr över. Detta möjliggör en effektivare användning av belysning genom styrning och situationsanpassad belysning. Stockholm Parkering energispar också genom effektiv inställning av värme och ventilation.
- Stockholm Parkerings egen fordonsflotta består av endast miljöfordon och omställs succesivt till att i högsta möjliga utsträckning ha bilar som drivs på fossilfritt bränsle.
- Stockholm Parkering följer aktivt stadens riktlinjer när det gäller miljökrav vid upphandlingar och köp av varor och tjänster. Bolaget ansluter sig så ofta det är möjligt till de centrala upphandlingar som görs för att uppnå stadens olika miljö och kvalitetsmål. Alla de kontorslokaler som bolaget för närvarande hyr ägs av staden och det innebär att de fastigheterna även omfattas av miljö och energikrav.
- I de byggnader som bolaget har fullt ansvar för pågår ständigt en översyn om ytterligare insatser. Förutom energibesparingar arbetar Stockholm Parkering på flera sätt med att kvalitetssäkra och utveckla våra anläggningar i enlighet med stadens riktlinjer.

Vid upphandlingar av större entreprenader ställs också de krav som staden har på miljömål och en uppföljning av att bolagets entreprenörer följer målen och riktlinjerna pågår ständigt (*bilaga 9*).

SGA Fastigheters remissvar har i huvudsak följande lydelse:

SGA Fastigheter delar stadsledningskontorets uppfattning om att rapporten bör utgöra ett underlag inför stadens fortsatta arbete med energiomställning och mot ett fossilbränslefritt Stockholm 2050.

År 2050 kommer Stockholms stad ha en befolkning på över 1,2 miljon människor. Det innebär att resandet och varutransporterna också kommer att öka. Samtidigt har Stockholms stad som mål att staden då ska vara fossilbränslefri och att energianvändningen baseras på förnyelsebara energikällor. SGA Fastigheter anser att det

är bra med ambitiösa miljömål. Alla förvaltningar och bolag inom Stockholms stad har en skyldighet att i så stor utsträckning som möjligt tänka på att minimera utsläppen av fossila bränslen. I samband med färdigställandet av Tele2 Arena har exempelvis SGA Fastigheter införskaffat några fordon, som samtliga uppfyller stadens miljökrav för fordon. För att uppmuntra användandet av cykel som transportmedel kommer 1000 cykelparkeringar att färdigställas utanför Tele2 Arena.

Det är också viktigt att miljömålen inte försvårar och försämrar vardagen för stockholmarna. Resandet och transportererna är i sig inte något negativt. Stockholms stad ska uppmuntra till att de genomförs på ett så miljömässigt bra sätt som möjligt (*bilaga 10*).

SBR:s remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Rapporten Fossilbränsleoberoende organisation 2030 utgör ett värdefullt kunskapsunderlag inför stadens fortsatta arbete med energiomställningen och mot ett fossilbränslefritt Stockholm 2050.

I den ges en översiktlig bild över stadens verksamheters klimatpåverkan. För att ytterligare belysa specifika delar kan fördjupningar göras för specifika nämnder och styrelser.

Ett fortsatt arbete bör ske i framtida revidering av Stockholms miljöprogram (*bilaga 11*).

Koncernledningens synpunkter

Koncernledningen anser att Stockholms stads ambition att vara fossilbränsleoberoende år 2030 är hög, men fullt möjlig att uppnå, under förutsättning att miljöarbetet sker systematiskt. Det fortsatta arbetet bör därför ske i framtida revidering av Stockholms miljöprogram och inte genom införandet av nya styrdokument.

För koncernen Stockholm Stadshus AB kommer den största klimatpåverkan från fjärrvärmeanvändningen. Avgörande om koncernen ska lyckas bli fossilbränsleoberoende, är att Fortum Värme ställer om sin produktionsapparat och fasar ut de fossila bränslen som de använder. Tillvaratagandet av spillvärme och tredjepartstillträde, inom ramen för öppen fjärrvärme, kan också bidra till att fossila bränslen hamnar längre ner i körordningen och fasas ut helt innan år 2030.

En farhåga för att en fossilbränsleoberoende organisation inte ska uppnås till år 2030 är svårigheter vid kravställande i upphandlingar. Fel krav kan medföra kostnadsökningar, inte minst i byggtreprenörer om mätning och inrapportering av mängden byggmaterial, som används under byggprocessen behöver göras. Detta ligger redan idag i entreprenörens och byggherrens intresse och nyttan behöver vägas mot högre produktionskostnader.

Irene Svenonius

VD Stockholms Stadshus AB

Bilagor

1. Remissvar Svenska Bostäder
2. Remissvar Familjebostäder
3. Remissvar Micasa
4. Remissvar Stockholmshem
5. Remissvar Bostadsförmedlingen
6. Remissvar SISAB
7. Remissvar Stockholms Hamn
8. Remissvar Stokab
9. Remissvar Stockholm Parkering
10. Remissvar SGA Fastigheter
11. Remissvar SBR

Yttrande över remiss: Fossilbränsleoberoende organisation 2030

Bakgrund

I Kommunfullmäktiges budget för 2013 anges att:

”Kommunfullmäktige har antagit målsättningen att vara en fossilbränslefri stad år 2050. Kommunstyrelsen ska utreda förutsättningarna, möjligheterna och kostnaderna för stadens egen organisation att vara fossilbränsleoberoende 2030. Utredningen ska omfatta stadens egen organisation och de varor och tjänster som staden upphandlar inom den geografiska staden.”

Svenska Bostäder lämnar nedan synpunkter på ovanstående.

Sammanfattning

Svenska Bostäder anser att Stockholms stads ambition att vara fossilbränsleoberoende år 2030 är bra och vill gärna vara med och bidra i ett systematiskt arbete, som också beaktar kostnadseffekterna.

Svenska Bostäders största klimatpåverkan kommer från fjärrvärmeanvändning. Det är därför mycket viktigt för oss att vår leverantör av fjärrvärme kommer att arbeta enligt rapporten *Fortum Värme på väg mot en resurs- och klimatneutral värmeförsörjning*. Kompensationsåtgärder bör endast genomföras när inget annat tillvägagångssätt är möjligt.

Svenska Bostäder anser även att mer solcellsanvändning ska uppmuntras och att det bör fokuseras på andra miljöanpassade uppvärmningssätt än fjärrvärme.

När det gäller stadens fordon ansluter vi oss till stadens *Strategi för miljöfordon och förnybara drivmedel – för ett fossilbränslefritt Stockholm*, med de synpunkter som Svenska Bostäder framförde i remissvar hösten 2013.

Svenska Bostäders åsikt är att det är bra om staden för vissa specifika områden formulerar gemensamma miljökrav eller genomför gemensamma upphandlingar. Svenska Bostäder instämmer i att kostnadseffekterna för att exempelvis minska klimatpåverkan vid byggen behöver utredas mer.

För krav på byggnadsmaterial med låg klimatpåverkan förutsätter Svenska Bostäder att information om klimatpåverkan från tillverkning och transporter av material, i framtiden kommer att bli obligatorisk för leverantörerna att redovisa till Byggvarubedömningen. Detta kommer därmed att underlätta kravställningen.

Svenska Bostäder ifrågasätter nyttan med att genomföra mätning och inrapportering av mängden byggmaterial som används under byggprocessen. Arbetsinsatsen för att göra detta är troligen mycket omfattande.

Svenska Bostäders synpunkter

Redan idag arbetar Svenska Bostäder systematiskt för att minska sin energianvändning och sitt beroende av fossila bränslen. Vi har bland annat minskat energianvändningen (kWh/m²) med nära 40 procent, sedan företaget aktivt började arbeta med energi- och miljöfrågor i mitten av sjuttioalet. Sedan nära tjugo år tillbaka använder Svenska Bostäder enbart miljömärkt el, enligt Svenska Naturskyddsföreningens kriterier för Bra Miljöval.

Vårt arbete med energistyrning i byggprojekt omfattar både nybyggnation och större ombyggnationer. För verifiering och uppföljning används Svebys standardiserade verifieringsmodell, se även www.sveby.org, för att möjliggöra nationella jämförelser av energiprestanda.

Svenska Bostäder var först ut med att bygga flerbostadshus i Stockholm med passivhusteknik. Under 2013 färdigställdes den fjärde fastigheten och företaget har nu totalt 235 lägenheter i passivhus och detta arbete fortsätter kommande år.

Inom projektet Hållbara Järva, där sju byggnader totalrenoveras med målet att halvera energianvändningen, ingår också installation av solceller på lämpliga tak inom stadsdelarna. Det kommer att göra Järva till det solcellstätaste området i Sverige år 2015.

Vid nyinköp av fordon anskaffar Svenska Bostäder miljöbilar. För transporter inom bostadsområdena används i hög utsträckning små elbilar som laddas med miljömärkt el

Avsnitt "Varor – energi"

Svenska Bostäders största klimatpåverkan kommer från fjärrvärmeanvändning för uppvärmning av byggnader och tappvarmvatten. Det är därför mycket viktigt för oss att vår leverantör av fjärrvärme kommer att arbeta i enlighet med rapporten *Fortum Värme på väg mot en resurs- och klimatneutral värmeförsörjning*. Svenska Bostäders åsikt är att kompensationsåtgärder endast bör genomföras när inget annat tillvägagångssätt är möjligt. Den kompensation som behövs för de fossila utsläpp som kvarstår, måste därför göras på ett ansvarsfullt sätt. En transparent kompensationsplan måste finnas.

Det är bra att berörda bolag och förvaltningar ska ta fram egna handlingsprogram för hur avvecklingen av fossila bränslen ska ske, men det krävs då tydliga riktlinjer från stadens sida så att alla jobbar på ett enhetligt sätt. Handlingsprogrammen bör innefatta helhetsperspektiv på hållbarhet genom översiktliga planer, miljöstrategier och mätbara energiplaner.

Att hus som byggs är energieffektiva och att energieffektivisera befintliga byggnader är något som Svenska Bostäder redan arbetar mycket målmedvetet och strukturerat med (se ovan nämnda aktiviteter som exempel).

En tjänst som Svenska Bostäder saknar i avsnittet om tjänster som staden upphandlar, är upphandling av avfallshantering. Stora mängder energi används för dessa entreprenader och detta medför betydande utsläpp.

När det gäller stadens fordon ansluter vi oss till stadens *Strategi för miljöfordon och förnybara drivmedel – för ett fossilbränslefritt Stockholm*, med de synpunkter Svenska Bostäder framförde i remissvar hösten 2013, samt även till förslaget att staden väljer den nationella definitionen av fossiloberoende fordonsflotta 2030. Svenska Bostäders ståndpunkt är att möjligheterna för förvaltningar och bolag att söka ersättning för merkostnaderna vid inköp av miljöbilar ska behållas i framtiden.

En synpunkt är att en stor del av resandet även i framtiden kommer att göras med medarbetarnas egna bilar, där krav inte går att ställa på att det ska vara miljöbilar. Utan ett krav på att alla tjänsteärenden ska utföras med miljöbilar, är visionen svår att uppnå.

Avsnitt "Tjänster som staden upphandlar"

Svenska Bostäder anser att det är viktigt att ställa tydliga miljökrav på alla tjänster som staden upphandlar. Det är då viktigt att staden har ett regelverk för inköp av varor och tjänster för alla sina förvaltningar och bolag och det är bra om man för vissa specifika områden formulerar gemensamma miljökrav eller genomför gemensamma upphandlingar.

När det gäller byggentreprenader ser vi gärna att det framöver ställs tydliga krav på energianvändningen på byggarbetsplatser. Förslagen i utredningen om logistikcentra, energieffektiva byggbodur, miljöbränslen till arbetsmaskiner och andra tunga fordon samt miljömärkt el kan vara bra steg för detta. Men Svenska Bostäder instämmer i att kostnaderna för att minska klimatpåverkan vid byggen behöver utredas mer.

För krav på byggnadsmaterial med låg klimatpåverkan (från tillverkning och transporter av materialet), hänvisar vi till Byggvarubedömningen, det system för miljöbedömning av byggvaror som Svenska Bostäder kravställer utifrån. I Byggvarubedömningen finns information redan idag om miljöpåverkan från tillverkning och transporter av varor, men informationen är ännu frivillig för leverantörerna att lämna.

Vi ifrågasätter dock nyttan med att genomföra mätning och inrapportering av mängden byggmaterial som används under byggprocessen. Arbetsinsatsen för att göra detta är troligen mycket omfattande och frågan är hur mycket denna information ger för att minska fossilbränsleberoendet. Förslagsvis kan några byggprojekt inom staden väljas ut för att genomföra ett sådant arbete, och sedan användas som referensprojekt.

En tjänst som Svenska Bostäder saknar i avsnittet om tjänster som staden upphandlar, är upphandling av avfallshantering. Stora mängder energi används för dessa entreprenader och detta medför betydande utsläpp.

Det är bra att stadens resepolicy för anställda kommer att skärpas. Användande av kollektivtrafik ska uppmuntras och att införa videokonferenser för att minska resor kan delvis vara en lösning, men det kommer inte att lösa alla mötessituationer.

AB SVENSKA BOSTÄDER

Lars Skoglund
Avdelningschef Fastighetsutveckling

Remiss ”Fossilbränsleoberoende organisation 2030”, dnr 310-1508/2013

Förslaget

Kommunfullmäktige i Stockholms stad har beslutat ge kommunstyrelsen i uppdrag att utreda förutsättningarna för att göra stadens egen organisation fossilbränsleoberoende år fram till år 2030.

Utredningen omfattar de varor och tjänster som staden tillhandahåller och upphandlar. Schablonmässig analys har genomförts för att bedöma klimatpåverkan som stadens verksamheter och upphandlingar ger upphov till. De verksamheter och varugrupper som ger största påverkan på klimatet har identifierats och förslag på åtgärder har lagts fram.

Sammanfattning

Familjebostäders samlade bedömning är att det finns förutsättningar för att uppnå målet om en fossilbränsleoberoende organisation genom ett systematiskt och långsiktigt arbete som också beaktar kostnadseffekterna.

Ett område med mycket stor påverkan rör stadens elanvändning och upphandling av densamma. Den elektricitet som staden förbrukar ska vara upphandlad som miljömärkt vilket betyder att stadens elanvändning redan idag är fossilbränsleoberoende.

Familjebostäder anser emellertid att det behöver klargöras hur förslaget beaktar effekter på miljön om elbehovet ökar i samband med energieffektivisering. Vid t ex energieffektiviseringsprojekt med värmepumpsteknik kan fjärrvärmebehovet mer än halveras men med konsekvens att elbehovet fyrdubblas.

Avseende inköp av fjärrvärme anser Familjebostäder att det vore önskvärt att kunna köpa fjärrvärme från fler än en part. Förutsättningar för alternativ till dagens fjärrvärmeleverantör kan komma att möjliggöras om tredje-parts-tillträde införs.

Bakgrund

Stockholm Stad har antagit målsättningen att vara en fossilbränslefri stad år 2050. I syfte att nå det ambitiösa klimatmålet har en utredning genomförts för att utvärdera möjligheten för stadens egen organisation att vara en fossilbränsleoberoende organisation 2030. Denna utredning sammanfattas i den rapport som nu remissinstanserna inbjudits att lämna synpunkter på.

I rapporten görs en analys över hur stor klimatpåverkan stadens egna verksamheter ger upphov till. Verksamheter och varugrupper som bedömts ha störst påverkan på klimatet har identifierats och förslag på åtgärder som för framtiden skulle kunna innebära minskad klimatpåverkan ges.

Främst tre olika grupper har identifierats;

- Varor i form av energi; Fjärrvärme, el, gas bensin, diesel m.m.
- Varor i form av föremål; byggnader, fordon livsmedel m.m.
- Tjänster som upphandlas

Familjebostäders synpunkter

Nedan redovisas Familjebostäders synpunkter avseende för bolaget relevanta delar.

1. Varor – Energi

1.1 Fjärrvärme

Bränslet i fjärrvärmerna är för närvarande förnybar till cirka 80 procent. Av de fossila bränslena står kolet för cirka elva procent. Avfall med fossilt ursprung, framför allt plast, står för fyra procent och fossil olja för två och en halv procent.

Avseende inköp av fjärrvärme anser Familjebostäder att det vore önskvärt att inte behöva begränsa inköp av fjärrvärme från enbart en part. Förutsättningar för alternativ till dagens fjärrvärmeleverantör kan komma att möjliggöras om tredje-parts-tillträde införs i lagstiftningen enligt utredning "Fjärrvärme i konkurrens" SOU 2011:44. Förslaget innebär i korthet att samtliga fjärrvärmenät öppnas för tillträde för andra aktörer än nätägaren. Möjligheten till att ställa miljökrav på 100 procent förnybar fjärrvärme kan då möjliggöras.

Det finns flera skäl till att eftersträva 100 procent förnybar fjärrvärme. Ett exempel är certifieringssystemet "Miljöbyggnad" som baseras på svenska bygg- och myndighetsregler samt svensk byggpraxis. Betyget "Miljöbyggnad GULD" kan i dagsläget inte uppnås om uppvärmning sker genom fjärrvärme som produceras och levereras av Fortum Värme då bränsleråvara från Fortums anläggningar utgörs av mer än 25 procent fossilt bränsle.

Bolaget har även rådighet över förbrukningen fordonsbränsle, och systematisk och tydlig kring att bränselanvändningen är ytterligare en del i att förverkliga en fossilbränslefri organisation 2030.

1.2 El

Staden har som mål att all elektricitet som staden upphandlar ska klara kraven för miljömärkning. År 2012 var målet nästan helt uppfyllt. Det innebär att elanvändningen inom stadens organisation redan idag är fossilbränsleoberoende.

Effekter på miljön vid förändrad energianvändning är en frågeställning som diskuterats under senare tid utan att samsyn kring principer för miljövärdering kunnat fastställas. Vid miljöbedömning av energianvändningen beräknas miljöeffekterna normalt efter de utsläpp som respektive energiproduktion genererat som ett medelvärde för den senaste

femårsperioden. Vid energieffektiviseringar finns inte samma klarlagda principer för hur miljövärdering ska göras.

Marginalen är som exempel den sist tillkomna produktionen av el i elsystemet och den el som krävs när elbehovet ökar. Marginalen har ofta kommit att jämföras med den el som produceras på marginalen i fossileldade kondenskraftverk och är därmed dyrast och med störst miljöbelastning.

Familjebostäder anser att beräkningsprinciper för hur el ska miljövärderas vid ökning respektive minskning av elbehovet bör belysas i rapporten om fossilbränsleoberoende organisation 2030.

2. Tjänster som staden upphandlar

2.1 Byggtreprenader

Familjebostäder anser att uppföljning av leveranser och miljögranskning av byggmaterial är en viktig fråga.

För att minska klimatpåverkan vid byggen skulle staden kunna ha som ambition eller ställa krav på att mätning och inrapportering av mängden byggmaterial som används under byggprocessen. Åtgärden höjer troligen medvetandet och kan då leda till effektivare materialanvändning och minskad miljöbelastning.

Det finns goda förutsättningar hos Familjebostäder att följa upp mängder av byggmaterial genom stickprov av leveranskvitton i samband med de miljökontroller som görs i bolagets byggprojekt. Därför förordar Familjebostäder att uppföljning av mängder av byggmaterial följs upp genom stickprov, med fördel i samband med övrig miljökontroll.

Magdalena Bosson
VD

Svar på remiss avseende ”Fossilbränsleberoende organisation 2030”

Micasa Fastigheter har fått rubricerad underremiss från Stockholms Stadshus AB för yttrande senast den 13 mars 2014.

Remissvaret kommer att anmälas i bolagets styrelse.

Bakgrund

I kommunfullmäktiges budget för 2013 fick kommunstyrelsen i uppdrag att utreda förutsättningarna, möjligheterna och kostnaderna för att stadens egen organisation blir fossilbränsleberoende 2030. I en utredning, ”Fossilbränsleberoende organisation 2030”, som ska utgöra kunskapsunderlag har stadsledningskontoret tagit fram en schablonmässig analys av hur stor klimatpåverkan stadens verksamheter ger upphov till. Rapporten avser att bli ett underlag inför stadens fortsatta arbete med energiomställning och mot ett fossilbränslefritt Stockholm 2050.

Micasa Fastigheters synpunkter

Micasa Fastigheter lämnar här synpunkter på de avsnitt i rapporten som är relevanta för bolagets verksamhet.

Avsnitten avser varor – energi till byggnader, energi till stadens fordon, varor – livsmedel och föremål, övriga varor samt tjänster som staden upphandlar – byggtreprenader.

Varor – energi till byggnader

Micasa Fastigheters koldioxidutsläpp är i huvudsak helt beroende av hur stor andel fossilt bränsle Fortum använder. Cirka 97 % av utsläppen från fastigheterna härleds till fjärrvärmeproduktionen. Micasa Fastigheter har genomfört stora investeringar i fastigheterna för att minska energianvändningen men kan konstatera att koldioxidutsläppen ökat från 2012 till 2013 p g a att Fortum haft en högre andel fossilbränsle till fjärrvärmesystemen.

Micasa Fastigheter har genomfört en konvertering från direktverkande el och oljepannor till bergvärme och fjärrvärme. Kvarstår gör fyra oljepannor som spetsvärme där bergvärme har installerats.

För att Micasa Fastigheter ska kunna planera att bli fossilbränsleoberoende och för att investeringarna på energisparåtgärder ska ge effekt så är bolaget beroende av att Fortum minimerar sin andel av fossilt bränsle.

Varor – energi till stadens fordon

Micasa Fastigheter tankar redan idag miljöbränsle till 99 %. Bolaget har även för avsikt att öka antalet elbilar i fordonsflottan. Därmed finns förutsättningar att nå detta mål.

Varor – livsmedel och föremål

Micasa Fastigheter har påbörjat ett intensivt arbete med att införa matavfallsinsamling i våra fastigheter. Detta är också sammankopplat med möjligheten att öka tillgången till biogas

som bränsle. Micasa Fastigheter är i hög grad beroende av stadens verksamheters intresse och resurser för att arbeta med matavfallsinsamling för att bolagets högt ställda mål ska nås. Här är det viktigt med information i alla led mellan stadens verksamheter och Micasa Fastigheter som bolag.

Varor – övriga varor

Vid upphandling av varor är det viktigt att ställa krav på att dessa tillverkas utan fossila bränslen. Här är det önskvärt med bra riktlinjer och upphandlingsstöd för att underlätta kravställandet.

Tjänster som staden upphandlar – Byggentreprenader

Utsläppen från byggentreprenader är en del som Micasa Fastigheter har stor möjlighet att påverka. Här krävs en hel del merarbete och ökad kompetens för att kunna ställa de rätta kraven.

Mätning och rapportering av byggmaterial kräver tydliga direktiv för hur detta ska göras och en kontinuerlig uppföljning.

Den största farhågan för att en fossilbränsleoberoende organisation inte ska uppnås till år 2030 är svårigheter vid kravställande i upphandlingar. I Stockholm stads miljöprogram hänvisas till Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier, dessa kan fungera som ett mycket bra stöd vid upphandling.

Med vänlig hälsning

Micasa Fastigheter i Stockholm AB

Patrik Emanuelsson

Remiss: Fossilbränsleberoende organisation, dnr 310-1508-2013

Som svar på rubricerad remiss får Stockholmshem lämna följande svar.

Bakgrund

Kommunstyrelsen fick i stadens budget för 2013 i uppdrag att utreda förutsättningarna att stadens egen organisation ska bli fossilbränsleberoende till 2030. Vid analys av den klimatpåverkan som stadens verksamhet genererar har tre olika områden identifierats; varor i form av energi, varor i form av föremål samt tjänster som upphandlas av staden. Stadsledningskontoret föreslår att rapporten som tagits fram bör utgöra underlag för stadens fortsatta arbete med energiomställning och mot ett fossilbränslefritt Stockholm 2050.

Stockholmshems synpunkter

Stockholmshem är positivt till de flesta åtgärdsförslagen i rapporten som berör bolaget. En del av dessa har Stockholmshem redan implementerat eller är på väg att implementera.

Varor i form av energi - Åtgärdsförslagen går i linje med Stockholmshems ägardirektiv. Bolaget ser inga hinder mot att implementera åtgärderna innan 2030 under förutsättning att fjärrvärmeenergin är fossilbränslefri. Vad gäller miljövänliga fordon finns det enbart några specialfordon som idag inte uppfyller kraven.

Varor i form av föremål - Stockholmshem ser positivt på åtgärdsförslagets inriktning, men anser att det är svårt att bedöma hur de påverkar bolagets verksamhet.

Tjänster som upphandlats av staden - De flesta förslagen avseende byggentreprenader är rimliga men kan innebära ökade kostnader. Stockholmshem ifrågasätter dock om miljövinsten med förslaget om mätning och inrapportering av byggmaterial som används i byggprocessen står i proportion till de kostnader det innebär. Det finns redan många åtgärder för att minska svinn av byggmaterial eftersom detta ligger i entreprenörernas och byggherrarnas intresse.

Stockholmshem anser att åtgärdsförslagen gällande persontransporter om möjligt kan kompletteras med förslag som ger incitament för anställda att välja miljövänliga transportmedel till och från jobbet. Bolagets saknar i remissen också en analys av den klimatpåverkan som genereras av medarbetare som använder egen bil i tjänsten.

Med vänlig hälsning

AKTIEBOLAGET STOCKHOLMSHEM

Ingela Lindh

Remiss av Fossilbränsleberoende organisation 2030

Ärendet

I kommunfullmäktiges budget för 2013 anges att: ”Kommunfullmäktige har antagit målsättningen att vara en fossilbränslefri stad år 2050. Kommunstyrelsen ska utreda förutsättningarna, möjligheterna och kostnaderna för stadens egen organisation att vara fossilbränsleberoende 2030. Utredningen ska omfatta stadens egen organisation och de varor och tjänster som staden upphandlar inom den geografiska staden.”

Nämnda utredning har genomförts av stadsledningskontoret med stöd av Miljöförvaltningen och Ångpanneföreningen och nu avrapporterats och remitterats.

Sammanfattningsvis redovisas följande.

Energin till uppvärmning och drift av byggnader är troligen de kostnadsposter som har störst mängd fossila bränslen men som samtidigt kommer att vara fossilbränsleberoende till 2030. Detta förutsatt att Fortum Värme genomför beslutade omställningar av energimixen i fjärrvärmerna. Ett mindre antal anläggningar som ägs av staden måste också konverteras till andra bränslen.

Den el som staden köper i dag uppfyller kraven för miljömärkning och är därmed fossilbränsleberoende.

Fordonsbränslen till bilar som staden äger eller leasar är idag till största delen fossilbaserade. Med tydliga krav avseende bränsleanvändningen, vid inköp eller tecknande av leasingavtal, kan stadens fordon bli fossilbränsleberoende till 2030.

Varor som staden inhandlar innefattar allt från fordon till livsmedel och pennor. Inom utredningen har det inte varit möjligt att beräkna hur stora mängder fossil energi som används vid denna varuproduktion. Däremot har generella uppskattningar gjorts av mängden växthusgaser som släpps ut vid produktion och transporter av varorna. För varugrupper som genererar stora utsläpp ges förslag till åtgärder som staden skulle kunna vidta för att minska klimatpåverkan av varukonsumtionen.

Upphandlade tjänster utgör en heterogen grupp bestående av alltifrån byggentreprenader till taxiresor. För vissa tjänster, som transporttjänster, det vill säga flyg- och taxiresor samt varustransporter, kan utsläppen av växthusgaser beräknas tämligen detaljerat. För andra tjänster däremot, såsom byggentreprenader och drift av privata förskolor, finns enbart schablonberäkningar av växthusgasutsläppen framtagna per bransch. I rapporten görs en ansats att identifiera de största källorna till utsläpp av växthusgaser.

Analyserna visar att staden redan i dagsläget är på god väg att fasa ut det fossila bränslet och att en omställning till en fossilbränsleberoende organisation leder till marginellt

ökade kostnader. Dock måste vissa investeringar göras för ombyggnader av värmeanläggningar.

Hur stor mängd av energin som används vid varuproduktion, transporter och utförande av entreprenader som har fossilt ursprung har inte gått att få fram med dagens sätt att ange data. För att få fram data på den detaljnivån behöver livscykelanalyser göras för varje enskild vara eller tjänst, något som inte har varit möjligt att genomföra inom ramen för uppdraget.

Stadsledningskontoret anser att föreliggande rapport bör utgöra ett underlag inför stadens fortsatta arbete med energiomställning och mot ett fossilbränslefritt Stockholm 2050. Fortsatt arbete bör koordineras med en framtida revidering av Stockholms miljöprogram.

Stockholm Stadshus AB har remitterats rubricerade ärende. Stadshus AB i sin tur underremitterat ärendet till Bostadsförmedlingen för synpunkter. Detta yttrande har inte varit föremål för behandling i bolagets styrelse, men kommer att anmälas i efterhand.

Bostadsförmedlingens synpunkter

Bostadsförmedlingen avgav i juli 2013 ett yttrande över Miljöförvaltningens förslag till Färdplan för ett fossilbränslefritt Stockholm 2030 och bedömer att de synpunkter som då lämnades har relevans även i detta ärende.

Bostadsförmedlingens verksamhet och energianvändning får betraktas som tämligen marginell sett till utmaningar som föreligger inom hela den samhällsstruktur som berörs av en omställning till fossilbränslefritt.

Bolaget bedömer att energianvändningen kopplad till bolagets lokaler kommer att inordnas i den omställning som omfattar hela bostads- och lokalbeståndet och har inte kompetens att bedöma hur detta arbete specifikt bör genomföras.

På en blygsam men ändå konkret nivå kan och kommer bolaget bidra till omställningen genom att fortsätta utveckla de olika e-tjänster som erbjuds såväl kunderna i bostadskön som fastighetsägare. För närvarande besöks bolagets webb av över 8 miljoner gånger per år och närmare 99 % av kundernas intresseanmälningar sker via bolagets webbplats.

Genom att fortsätta säkra goda e-tjänster och vidareutveckla kommunikationen med kunder och fastighetsägare genom e-post, e-faktura, SMS-tjänster mm kan den energianvändning som är förknippad med personliga resor eller distribution av brev minimeras ytterligare med en samtidigt högre servicegrad.

Lena Larsson Daag
VD

Remiss om Fossilbränsleberoende organisation 2030

Rotel VI har remitterat rubricerat ärende till koncernledningen för Stockholms Stadshus AB, som i sin tur som underremiss tillställt SISAB ärendet för besvarande.

Bakgrund

Stadsledningskontoret har på uppdrag av kommunstyrelsen utrett förutsättningarna för att stadens organisation ska bli fossilbränsleberoende år 2030.

I rapporten görs en schablonmässig analys av hur stor klimatpåverkan som stadens varor och tjänster ger upphov till. Rapportens slutsatser och förslag ska ligga till grund för fortsatt arbete inom nämnder och styrelser samt för nya styrdokument i staden, exempelvis nästa miljöprogram.

Tre grupper av klimatpåverkan har identifierats:

- Varor i form av energi: fjärrvärme, el, bensen mm
- Varor i form av föremål: byggnader, fordon mm
- Tjänster som upphandlas av staden.

SISAB:s synpunkter

SISAB är positivt till målet att staden ska bli fossilbränsleberoende 2030. SISAB:s största användning av fossila bränslen sker idag via uppvärmning av lokalerna. Fjärrvärme, främst från Fortum, värmer upp ca 85 % av SISAB:s lokalyta, medan el värmer upp ca 12 %. All el handlas upp via stadens avtal om Bra miljöval el. I stort sett all oljeuppvärmning är idag utfasad, endast Storkyrkoskolan är fortfarande oljeuppvärmd. En utredning pågår om hur elproduktionen ska öka framöver via solceller på SISAB:s fastigheter, idag har SISAB en mindre produktion via solcellsanläggningar i Älvsjö.

I stadens nya ramavtal ansvarar SISAB för all energi i de egna fastigheterna, både värme och elanvändning. Minskad energianvändning och energikrav vid ny- och ombyggnad är högt prioriterat i SISAB:s ”Miljöprogram 2014-2016” och i ”Energiplan för SISAB 2014-2020” som antogs i oktober 2013 innehåller både mål och åtgärder. Redan 2013 uppnåddes en minskad fjärrvärmeanvändning på hela 8 % medan elanvändningen minskade med 2 %.

För att minska koldioxidutsläppen från tjänsteresor har SISAB antagit en rese- och mötespolicy i vilken resande med bl a kollektivtrafik kommer att uppmuntras och en cykelpool kommer att skapas.

SISAB:s miljöprogram har sedan flera år innehållit mål om minskade koldioxidutsläpp från både energianvändning och tjänsteresor. SISAB:s miljöredovisning för 2013 visar att fjärrvärmeanvändningen stod för ca 12 000 ton växthusgaser, medan tjänsteresorna

stod för ca 70 ton. SISAB anser att det vore önskvärt med en samordnad beräkningsmetodik för hela staden, så att alla förvaltningar och bolag själva kan följa upp om de minskar sina koldioxidutsläpp och lättare analysera vilka insatser som ska prioriteras.

Utredningen tar upp fossilbränsleanvändningen vid produktion av varor och tjänster utanför stadens gräns. Förslag ges bl a om att byggmaterial med låg klimatpåverkan ska väljas och att mängden byggmaterial ska mätas och inrapporteras för att minska svinn. SISAB tycker att detta resonemang behöver utvecklas då frågan är mycket komplex - byggnaden måste ses ur ett livscykelperspektiv och en stor del av SISAB:s byggproduktion rör ombyggnader.

Stadens samhällsplanering och infrastrukturutbyggnad ingår inte i utredningen men även här har staden ett viktigt inflytande när det gäller användning av fossila bränslen i staden. Exempelvis är det viktigt att nya skolor och förskolor placeras och planeras så att en trygg och fossilbränslefri färdväg till fots, cykel eller med kollektivtrafik kan uppnås för barnen och dess föräldrar.

SISAB önskar att rapporten hade gett en tydligare överblick över stadens olika källor till klimatpåverkan och proportionerna dem emellan. Det är svårt att förstå vilka nyckeltal som använts vid de beräkningar som redovisas. Ett tydligare samband mellan detta dokument och andra program och planer i staden som behandlar energianvändning och klimatpåverkan hade också varit önskvärd. Slutligen vore det önskvärt med ett resonemang om incitament för stadens bolag att minska sitt fossilbränsleberoende och ett förtydligande av vilka aktörer som har störst rådighet över de förslag till åtgärder som presenteras.

Med vänlig hälsning
SISAB, Skolfastigheter i Stockholm AB

Åsa Öttenius

Till Stockholms Hamn AB:s styrelse

Remiss om Fossilbränsleberoende organisation 2030

Bakgrund

Stockholms Stadshus AB har 2014-01-07 översänt rubricerade remiss till Stockholms Hamn för besvarande senaste 2014-03-13. Remissen kommer ursprungligen från Stadsmiljöroteln och har skickats till alla dotterbolag i Stockholms Stadshus AB.

I kommunfullmäktiges budget för 2013 fick kommunstyrelsen i uppdrag att utreda förutsättningarna, möjligheterna och kostnaderna för att stadens egen organisation ska bli fossilbränsleberoende 2030. Utredningen ska omfatta de varor och tjänster som staden upphandlar, och även ta hänsyn till att produktionen av inköpta varor och tjänster ska ske utan beroende av fossila bränslen.

Uppdraget har resulterat i en rapport framtagen av Stadsledningskontoret, *Fossilbränsleberoende organisation 2030*, som är ett kunskapsunderlag inför stadens fortsatta arbete och en första analys om huruvida en fossilbränsleberoende organisation till 2030 är möjlig att uppnå. Rapporten bör även utgöra ett underlag i stadens fortsatta arbete med en energiomställning och mot ett fossilbränslefritt Stockholm 2050, enligt Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande i ärendet.

I analysen av klimatpåverkan av stadens verksamheter har tre olika grupper identifierats.

1. Varor i form av energi: fjärrvärme, el, gas, bensin, diesel m.m.
2. Varor i form av föremål: byggnader, fordon, livsmedel, möbler m.m.
3. Tjänster som upphandlas av staden: entreprenader för städning, byggnation, privat äldreomsorg m.m.

Schablonmässiga beräkningar av deras respektive utsläpp av växthusgaser har gjorts och för varje grupp föreslås ett antal åtgärder som kan bidra till att uppnå en fossilbränsleberoende organisation till 2030. Det handlar exempelvis om energieffektivisering av befintliga byggnader, samordnade transporter och leveranser till logistikcentra samt att tjänsteresor ska företas med så liten miljöpåverkan som möjligt. En sammanställning av dessa åtgärder finns som bilaga till detta tjänsteutlåtande.

Stadsledningskontorets slutsats är att staden redan i dagsläget är på god väg att fasa ut det fossila bränslet samt att en sådan omställning endast marginellt innebär ökade kostnader för staden. Stadsledningskontoret föreslår att rapporten godkänns.

Det remitterade materialet finns tillgängligt elektroniskt på Stockholms Hamnars sida på Insyn: <http://insynsverige.se/stockholm-sthlmshamn>

Stockholm Hamn AB:s synpunkter

Stockholms Hamnar välkomnar Stadsledningskontorets rapport och förslag på åtgärder, som ligger väl i linje med Hamnens egna ambitioner. Stockholms Hamn arbetar exempelvis sedan länge aktivt med att minska påverkan på miljön, såväl från den egna verksamheten och fastighetsbeståndet som från kundernas – framför allt rederiernas - verksamhet. Det handlar exempelvis om utfasning av fossila bränslen för uppvärmning av fastigheter, användning av alternativa energikällor för uppvärmning och transporter samt energibesparande åtgärder. Två av hamnens övergripande miljömål är att inga utsläpp av fossil koldioxid ska förekomma år 2025 samt att alla inköp av varor och tjänster ska innehålla miljökrav från år 2016. Under innevarande år kommer hamnen arbeta bland annat med utbildningar i miljöanpassad upphandling samt att ta fram en plan för hur fossilfritt tjänsteresande till 2025 ska kunna genomföras.

Flera av de åtgärder som föreslås bygger på ökat kravställande i upphandlingar. Här finns stor potential att minska sin klimatpåverkan, men det krävs resurser och kunskap i miljöanpassat upphandlingsförfarande och det är viktigt att följa upp de upphandlingar som genomförs. Minskad miljöpåverkan från byggentreprenader är ett typiskt exempel där kravställande är av mycket stor vikt, och där det finns mycket kvar att göra. Stockholms Hamnar följer och tillämpar de riktlinjer satts av staden, *Gemensamma miljökrav vid upphandling av entreprenader*. Hur dessa riktlinjer förhåller sig till den remitterade rapporten framgår inte. I det fortsatta arbetet med att åstadkomma en fossilbränsleoberoende organisation till 2030, är det mycket viktigt med tydlighet gentemot nämnder och bolag och att arbetet inom staden sker samordnat. Detta gäller framför allt vid upprättandet av olika planer, riktlinjer och åtgärdsprogram.

Ett av förslagen i utredningen rör arbetsmaskiner och att dessa bör drivas med miljöbränsle. Idag finns arbetsmaskiner och arbetsfordon av olika slag i Stockholms Hamnar, men Hamnen ansvarar endast direkt för ett fåtal av dessa och resterande tillhör andra företag som verkar på området, upphandlade entreprenader el dyl. Det kan exempelvis handla om truckar som lastar och lossar fartygen. En svårighet är att det i dagsläget finns få fordon på marknaden som både uppfyller miljökraven och de krav som ställs för att klara av den dagliga verksamheten. Här finns dock en utvecklingspotential och Stockholms Hamnar kommer verka för att Hamnens arbetsfordon på sikt ska ha så liten miljöpåverkan som möjligt.

Förslag

Styrelsen föreslås besluta

att som svar på remissen åberopa upprättat tjänsteutlåtande.

Stockholm den 18 februari 2014

Johan Castwall
VD

Gun Rudeberg
Bolagsjurist och Chef Juridik och Samhälle

Fossilbränsleoberoende organisation 2030

En viktig förutsättning för att möjliggöra en fossilbränsleoberoende organisation till 2030 är en väl utbyggd IT-infrastruktur, inte bara i staden utan i hela regionen. IT-infrastrukturen är en förutsättning för så kallad Grön IT - IT-lösningar som möjliggör trafik- och logistikoptimering, arbete från valfri plats, energi- och miljöoptimering, och andra smarta tjänster som exempelvis strömmad media och tjänster som beskriver det mest miljövänliga alternativet.

Kommunikation via fiber är det enda tekniken som klarar den kapacitet som krävs samtidigt som användningen av fiber möjliggör utfasning av mindre miljö- och energieffektiva tekniker som baseras på koppar.

En förutsättning för att nå målet är att staden även fortsättningsvis samutnyttjar infrastrukturen (Stokabs fibernät och S:t Erik Kommunikations kommunikationsnät) och använder detta till alla typer av tjänster som baseras på elektronisk kommunikation. Det är också viktigt att IT-infrastrukturen är konkurrensneutral så att innovativa idéer och olika leverantörer möjliggörs.

För att Stokab i praktiken ska kunna använda fossilfria fordon fullt ut krävs ett väl utbyggt bränslepåfyllningsnät. Det är dessutom viktigt att en övergång inte forceras fram utan sker i samband med att exempelvis leasingavtal för fordon går ut eller då ett fordons livslängd nått sitt slut. Att specialfordon undantas är viktigt då skälen för sådana fordon är att de ska kunna lösa särskilda uppgifter och att det många gånger finns särskilda regler för dessa fordon.

Remissvar ”Fossilbränsleoberoende organisation 2030”

Stockholm Parkering har mottagit en underremiss från Stockholms Stadshus AB gällande ”Fossilbränsleoberoende organisation 2030”

Stockholm Parkering har valt att lämna följande synpunkter

Kommunstyrelsen har av kommunfullmäktige fått i uppdrag att utreda förutsättningarna, möjligheterna och kostnaderna för att stadens egen organisation blir fossilbränsleoberoende 2030.

Stockholm Parkering välkomnar ansatsen att se till hela kedjan av energiberoendet. Av denna framgår tydligt att Stadens egna transporter står för en liten del av energiförbrukningen. Byggverksamheten och uppvärmningen står för den dominerande delen.

När vi bygger nya garage ställer vi krav på entreprenörerna och tillämpar ”Gemensamma miljökrav vid upphandling av upphandling av entreprenader där arbetsfordon och/eller arbetsmaskiner ingår” framtagen av Stockholm stad. Därutöver tar stor hänsyn till den framtida energiförbrukning. I de senaste färdigställda garagen tillförs t ex ingen värme.

Stockholm Parkering har en viktig roll när det gäller infrastrukturen för elbilar. Idag har vi laddmöjligheter vid 25 besöksparkeringar med totalt 308 laddstationer. Därutöver har vi hjälpt ett 30-tal hyreskunder att installera laddstationer. Under år 2014 räknar vi med att installera ytterligare 100 laddstationer. De laddstationer som Stockholm Parkering tillhandahåller är för normal laddning, max 16 A. Denna utbyggnad kan öka Stockholm Parkerings energianvändning, men minskar det totala i staden.

Under de senaste fem åren har Stockholm Parkering genomfört omfattande insatser för att minska energiförbrukningen av den egna verksamheten, bl a genom stimulans för Stockholm.

- Mycket aktiva insatser i energispararbetet genom att i huvuddelen av nyinstallationer välja LED belysning i de anläggningar som vi själva styr över. Detta möjliggör en effektivare användning av belysning genom styrning och situationsanpassad belysning. Stockholm Parkering energispar också genom effektiv inställning av värme och ventilation.
- Stockholm Parkerings egen fordonsflotta består av endast miljöfordon och omställs succesivt till att i högsta möjliga utsträckning ha bilar som drivs på fossilfritt bränsle.
- Stockholm Parkering följer aktivt stadens riktlinjer när det gäller miljökrav vid upphandlingar och köp av varor och tjänster. Bolaget ansluter sig så ofta det är möjligt till de centrala upphandlingar som görs för att uppnå stadens olika miljö

och kvalitetsmål. Alla de kontorslokaler som bolaget för närvarande hyr ägs av staden och det innebär att de fastigheterna även omfattas av miljö och energikrav.

- I de byggnader som bolaget har fullt ansvar för pågår ständigt en översyn om ytterligare insatser. Förutom energibesparingar arbetar Stockholm Parkering på flera sätt med att kvalitetssäkra och utveckla våra anläggningar i enlighet med stadens riktlinjer.

Vid upphandlingar av större entreprenader ställs också de krav som staden har på miljömål och en uppföljning av att bolagets entreprenörer följer målen och riktlinjerna pågår ständigt.

Christian Rockberger
VD

Fossilbränsleoberoende organisation 2030

Bakgrund

Rotel VI har remitterat aktuell remiss till koncernledningen. Koncernledningen har i sin tur skickat remissen till bland annat SGA Fastigheter med begäran om synpunkter kring vad som framförs i remissen.

I kommunfullmäktiges budget för 2013 fick kommunstyrelsen i uppdrag att utreda förutsättningarna, möjligheterna och kostnaderna för att stadens egen organisation blir fossilbränsleoberoende.

Beslutet från Kommunfullmäktige bygger på ett resonemang om att staden ska fortsätta att minska utsläppen av växthusgaser i samma takt som skett mellan åren 1990 till 2005. Om minskningen av växthusgasutsläppen minskar i samma takt skulle staden kunna bli fossilbränslefritt 2050.

Utredningen ska omfatta stadens egen organisation och de varor och tjänster som staden upphandlar inom den geografiska staden.

Ärendet

Utredningen är framtagen av stadsledningskontoret på uppdrag av kommunfullmäktige och ska utgöra ett kunskapsunderlag inför stadens fortsatta arbete. Miljöförvaltningen har bistått stadsledningskontoret i uppdraget. I rapporten görs en schablonmässig analys av hur stor klimatpåverkan stadens verksamheter ger upphov till.

Ärendets beredning

Detta ärende har beretts inom SGA Fastigheter.

SGA Fastigheters synpunkter och förslag

SGA Fastigheter delar stadsledningskontorets uppfattning om att rapporten bör utgöra ett underlag inför stadens fortsatta arbete med energiomställning och mot ett fossilbränslefritt Stockholm 2050.

År 2050 kommer Stockholms stad ha en befolkning på över 1,2 miljon människor. Det innebär att resandet och varutransporterna också kommer att öka. Samtidigt har Stockholms stad som mål att staden då ska vara fossilbränslefri och att energianvändningen baseras på förnyelsebara energikällor. SGA Fastigheter anser att det är bra med ambitiösa miljömål. Alla förvaltningar och bolag inom Stockholms stad har en skyldighet att i så stor utsträckning som möjligt tänka på att minimera utsläppen av fossila bränslen. I samband med färdigställandet av Tele 2 Arena har exempelvis SGA Fastigheter införskaffat några fordon som samtliga uppfyller stadens miljökrav för

fordon. För att uppmuntra användandet av cykel som transportmedel kommer 1000 cykelparkeringar att färdigställas utanför Tele 2 Arena.

Det är också viktigt att miljömålen inte försvårar och försämrar vardagen för stockholmarna. Resandet och transportererna är i sig inte något negativt. Stockholms stad ska uppmuntra till att de genomförs på ett så miljömässigt bra sätt som möjligt.

SGA Fastigheter AB

Mats Grönlund

Svar på remiss angående fossilbränsleberoende organisation 2030

Stockholm Business Regions förslag till beslut

Styrelsen för Stockholm Business Region beslutar följande.

Stockholm Business Region överlämnar följande tjänsteutlåtande som svar på remiss angående fossilbränsleberoende organisation 2030, dnr 310-1508/2013.

Ärendet anmäls som ett kontorsyttrande på styrelsens sammanträde den 20 maj 2014.

Olle Zetterberg

Lena Häggdahl

Bakgrund

Stadsmiljörörelsen har remitterat remiss om fossilbränsleberoende organisation 2030 till Stockholms Stadshus AB (dnr. 310-1508/2013). Stockholms Stadshus AB har sänt remissen vidare i en underremiss till Stockholm Business Region AB.

Yttrande skall vara Stockholms Stadshus AB tillhanda senast den 13 mars 2014.

Ärendet

I kommunfullmäktiges budget för 2013 anges att: ”Kommunfullmäktige har antagit målsättningen att vara en fossilbränslefri stad år 2050. Kommunstyrelsen ska utreda förutsättningarna, möjligheterna och kostnaderna för stadens egen organisation att vara fossilbränsleberoende 2030. Utredningen ska omfatta stadens egen organisation och de varor och tjänster som staden upphandlar inom den geografiska staden.”

Uppdraget innefattar att utreda hur stadens hela organisation, inklusive inköp av varor och tjänster, kan bli fossilbränsleberoende fram till 2030.

Det är utvidgat till att även innefatta fossilbränsleanvändningen vid produktion av varor samt tjänster som sker utanför stadens geografiska gräns och som upphandlas av stadens organisation.

Utredningen är framtagen av Stadsledningskontoret och ska utgöra ett kunskapsunderlag inför stadens fortsatta arbete.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts av Stockholm Business Regions administrativa avdelning.

Bolagets analys och bedömning

Rapporten Fossilbränsleoberoende organisation 2030 utgör ett värdefullt kunskapsunderlag inför stadens fortsatta arbete med energiomställningen och mot ett fossilbränslefritt Stockholm 2050.

I den ges en översiktlig bild över stadens verksamheters klimatpåverkan. För att ytterligare belysa specifika delar kan fördjupningar göras för specifika nämnder och styrelser.

Ett fortsatt arbete bör ske i framtida revidering av Stockholms miljöprogram.